

**VÝUKA MORAVSKÝCH ZEMSKÝCH DĚJIN
NA GYMNÁZIU AKADEMIA V BRNĚ**

ONDŘEJ HÝSEK

The article deals with both the sense and the form of teaching of Moravian history at secondary schools, namely the AKADEMIA Grammar School in Brno. It demonstrates that some inertia and anachronisms in the form of teaching of the Czech national history can be supplemented or replaced by the teaching of Moravian (or Bohemian or Silesian) land history to which pupils and students are closer and pedagogical work is irreplaceable in this type of education. The ESF project “We teach about Moravia”, especially the textbook “Moravia – the history of the land in the middle of Europe”, helps with this way of teaching. The text concludes the call of the academic community for the teaching of Moravian land history to be strengthened in the context of vocational training, especially at faculties of pedagogy.

Key words: Moravian land history; Moravia; Moravistics (Moravian studies); Gymnázium AKADEMIA Brno (Grammar school); Historiography; Textbooks of history; Didactics of history; European Social Fund project “We teach about Moravia”; Framework Educational Programme for Secondary General Education.

Otázka, zda se na střední (popř. základní) škole věnovat výuce moravských zemských dějin, může znít banálně (vždyť tu máme slavnou velkomoravskou historii, středověkou Moravu, stavovské období ad.), odpovědi však mohou být i složitější (Morava, resp. Země moravskoslezská, od roku 1949 jako územněsprávní celek neexistuje, tak proč se jí zabývat). Jako pedagogové navíc podléháme tlaku nedostatečné časové dotace, popř. dikci Rámcového vzdělávacího programu (RVP G)¹, jež do jednotlivých školních vzdělávacích programů často přetavujeme v podobě blízké dřívějším osnovám – vždyť Česká školní inspekce kontroluje soulad školních vzdělávacích programů s RVP, mnoho škol se tedy doslovně drží kanonického ministerského textu.

K poněkud rigidní koncepci výuky historie nás svádí i mnohé didaktické materiály. Dodnes se setkáváme s přístupy, jež vychází z romantické a překonané Palackého koncepce dějin „národa českého v Čechách i v Moravě“, navíc poznamenané nánosem marxisticko-nacionalistického dědictví v didaktice dějepisu – Palacký s Jungmannem vytvořili dle německého Herderova vzoru konstrukt českého jazykového národa, jemuž mohly být dějiny často německy mluvících moravských zemských elit pouze nerovným doplňkem. Obyvatelé Moravy se po roce 1867 rozdělili do dvou nacionálních táborů a zemské pojetí se příliš nehodilo ani k československé národní koncepci deklarované např. ve Washingtonské deklaraci z 18. října 1918,² byť Morava měla za První republiky například svého zemského prezidenta. Mluví moravských zemských dějin židovského původu byli vyvražďeni v době holocaustu, německy mluvící obyvatelé byli vysídleni po druhé světové válce a možná definitivní ránu zemské tradici zasadila komunistická

¹ JEŘÁBEK, J. a kol.: *Rámcový vzdělávací program pro gymnázia*. Praha 2007, s. 43–46.

² GRONSKÝ, J.: *Komentované dokumenty k ústavním dějinám Československa. I. díl, 1914–1945*. Praha 2005, s. 35–37.

totalita. I proto se někteří učitelé věnují hlavně dějinám zaměřeným na centrum současného státu, osvícení kantoři věnují čas místním dějinám, někteří možná zhodnotí i sotva sedmnáctiletou novodobou krajskou historii, ale systematické výuce zemských dějin se, často nevědomky, vyhýbají. Žáci školou povinni pak běžně nerozlišují mezi mýty a historií (praotec Čech neexistoval? Libuše je mýtem?), mezi zeměmi našeho státu (Brno není v Čechách? Opava neleží na Moravě?) či zemskou/národní příslušností (Svatopluk nebyl Čech? Mendel byl německy mluvícím Moravanem?).

Budoucí učitelé dějepisu se s tématem moravských dějin mohou hlouběji seznámit na pedagogických či filosofických fakultách (často pouze v rámci volitelných seminářů za tzv. „běčkové“ kredity), byť i zde jsou tím hlavním objektem zkoumání tzv. české národní dějiny – občas je otevřeno téma, že některá z moravských fakult (nebo i soukromých VŠ) kromě *bohemistiky* zvažuje i akreditaci oboru *moravistika*, zatím však zůstává pouze u obecných vizí. Při studiu moravských zemských dějin se můžeme obrátit na prameny a starší literární produkci, pro pedagogy je však dostupnější moderní odborná a populárně naučná literatura. Za všechny jmenujme několik dílů Dějin Moravy, které vycházejí v rámci nové řady Vlastivědy moravské,³ popř. práce doc. Havlíka.⁴ Obsahově vzácné jsou i publikace vydávané nakladatelstvím Lidové noviny, např. *Třeštíkův Vznik Velké Moravy*,⁵ *Wihodova Morava v době knížecí*⁶ či *Mezníkova Lucemburská Morava*.⁷ Z prací, které se vztahují k zásadním dějinám 19. století, vybírám *Řepovy Moravy nebo Čechy*,⁸ popř. některou z publikací profesora Malíře.⁹ Aktivní jsou v této oblasti i odborníci z Pedagogické fakulty MU, za všechny jmenujme doc. Čapku (*Dějiny Moravy v datech*,¹⁰ *Morava – stručná historie států*¹¹). Tato současná literatura však není příliš reflektována v didaktických textech určených pro žáky středních škol, ale např. nové vydání¹² populárních učebnic dějepisu pro základní školy plzeňského nakladatelství Fraus již opravilo mnohé chyby a díky osvícenému přístupu odpovědného redaktora PhDr. Radovana Lovčího věnuje moravským a slezským realitám daleko větší pozornost (obdobně i olomoucký Prodos¹³). K výuce je možno využít i vizuální vzdělávací materiály, archiv České televize již nyní nabízí množství dokumentárních a diskusních pořadů s moravskou tematikou.

Vedení školy a vyučující dějepisu Gymnázia AKADEMIA se rozhodli, že výuku moravských zemských dějin považují za smysluplnou a budou jí přikládat značnou váhu. Motivuje je k tomu především zájem žáků, pro něž je srozumitelnější přímé a konkrétní setkávání se s minulostí vlastní země, než abstraktní zkoumání dějin několik set kilometrů vzdáleného státního centra. Brněnští pedagogové mají rovněž hlubší a barvitější znalosti o moravských dějinách, v jejichž zprostředkování je hůře nahradí Google a současné interaktivní technologie, vůči nimž můžeme mít již nyní pocit méněcennosti (čím dál tím častěji se objevují úvahy, že učitelé budou brzy snadno nahrazeni roboty), zemská historiografie je navíc sama o sobě velmi zajímavá, méně známá, méně zprofanovaná a přímo vybízí k dobovým aktualizacím. Jedná se o celospolečenský

³ VÁLKA, J.: *Dějiny Moravy I. Středověká Morava*. Brno 1991.

⁴ HAVLÍK, L. E.: *Kronika o Velké Moravě*. Brno 2013.

⁵ TŘEŠTÍK, D.: *Vznik Velké Moravy*. Praha 2010.

⁶ WIHODA, M.: *Morava v době knížecí 906–1197*. Praha 2010.

⁷ MEZNÍK, J.: *Lucemburská Morava 1310–1423*. Praha 2001.

⁸ ŘEPA, M.: *Moravané nebo Češi? Vývoj českého národního vědomí na Moravě v 19. století*. Praha 2001.

⁹ MALÍŘ, J.: *Od spolků k moderním politickým stranám. Vývoj politických stran na Moravě v letech 1848–1914*. Brno 1996.

¹⁰ ČAPKA, F.: *Dějiny Moravy v datech*. Brno 2001.

¹¹ ČAPKA, F.: *Morava – stručná historie států*. Praha 2003.

¹² *Dějepis 7, 8, 9. Učebnice pro základní školy a víceletá gymnázia, 2., upravené vydání*. Plzeň 2015, 2016, 2017.

¹³ *Dějepis 7, 8, 9*. Olomouc 2008, 2009.

zájem, který čím dál tím hlasitěji volá po hledání vlastních kořenů, civilizačních hodnot, uchování vlastní autentické kultury, který by nás tudíž měl vést ke studiu a předávání znalostí o naší zemi dalším generacím. „Kouzlo“ výuky zemských dějin jistě spočívá i v tom, že nejsou povinné, že záleží do značné míry pouze na našem rozhodnutí, jak významným doplňkem či dokonce meritem naší výuky budou.

Abychom nevytvářeli didaktické materiály pro výuku moravských zemských dějin tzv. „na koleně“ a výsledky naší práce poskytl i širší cílové skupině, začal v roce 2009 na Gymnáziu AKA-DEMIA vznikat v rámci projektu ESF *Učíme o Moravě* komplexní vzdělávací modul věnující se moravským zemským reáliím. Tvůrci projektu, jehož doba udržitelnosti sice v letošním roce skončila, ale autoři jej rozvíjejí i nadále, jsou především pedagogové humanitního týmu gymnázia a jeho partnerských škol. Většina produktů projektu, které jsou volně dostupné na projektovém webu,¹⁴ popř. na školním webu¹⁵ (k popularizaci projektu slouží i facebooková stránka),¹⁶ je zaměřena na žáky čtyřletých gymnázií a jejich pedagogy, některé materiály jsou i pro žáky mladší. Vznikly tak učební texty, pracovní listy, videa a další didaktické materiály především pro výuku dějepisu, českého jazyka a literatury, německého jazyka, základů společenských věd a dalších předmětů.

Nejzávažnějším počinem projektu byl vznik výpravné a moderní středoškolské učebnice moravských zemských dějin *Morava – dějiny země uprostřed Evropy*.¹⁷ Její cílovou skupinou jsou především zájemci o studium dějepisu z řad maturantů, ale i jejich pedagogové a veřejnost. Tisíc výtisků bylo rozesláno do všech středních škol Jihomoravského kraje, text je k dispozici na internetu. Obsahuje rovněž velké množství obrazového materiálu. Vzhledem k podmínkám projektové výzvy musel text vzniknout ve velmi krátkém čase, proto samozřejmě není dokonalý, ale může být základem pro vznik dalších materiálů. Koncept knihy tvoří několik tematických os, z nichž můžeme vyzdvihnout dějiny křesťanství na Moravě a náboženskou toleranci, vývoj zemské samosprávy, kapitoly z oblasti kunsthistorie, evropský kontext zemské historie či destruktivní roli nacionalismů pro zemskou obec. Pedagog se může opřít o slavná období moravských dějin, kterými jsou bezesporu pravěk, Velkomoravská říše, doba moravských Přemyslovců a Lucemburků, stavovská a osvícenská Morava ad. Z osobností mohou využít Mojžíšovice, významné církevní představitele, Komenského, Žerotína, osvícence atd. Spolu s učebnicí je k dispozici metodika, pracovní listy, powerpointové prezentace a profesionálně natočený výukový film, který ve dvou třicetiminutových dílech shrnuje to podstatné z dějin Moravy.

Co se týče podoby jednotlivých vyučovacích hodin, neexistuje ten jediný správný didakticko-metodologický přístup, snad pestrost ve výukových metodách je tím správným řešením. Pomineme-li fakt, že těžko odoláváme pro pedagogy tak svůdné a pro žáky tak ubíjející frontální metodě, máme při výuce moravských zemských dějin (i čehokoliv jiného) k dispozici širokou škálu alternativních metod, jejichž vypisování není účelem tohoto textu. Septimáni rozdělení do skupin zvládnou na internetu vyhledat informace k moravskému vyrovnání a vysvětlit problematiku svým spolužákům, navíc tuto práci nebudou považovat za banální a na závěr tiše zvolají „heuréka!“; jiní seznámí spolužáky s medailonky nejzajímavějších osobností spojených s moravskou politikou přelomu 19. a 20. století apod.

V souvislosti s tématem se nabízí široká škála projektových výuk a exkurzí mimo školní lavice. Již primáni se mohou např. pod vedením studenta archeologie podílet na podzimním sběru pravěkých artefaktů na líšeňských polích či vyrazit na hradiště Staré Zámky u Líšně. Ve spolupráci

¹⁴ Dostupné z: <http://www.ucimeomorave.cz>, 18. 8. 2017.

¹⁵ Dostupné z: <http://www.akademy.cz>, 1. 9. 2017.

¹⁶ Dostupné z: <http://www.facebook.com/akademiamorava>, 21. 8. 2017.

¹⁷ HÝSEK, O. – HADWIGER ZÁMEČNÍK, L. – HÝSKOVÁ, A.: *Morava – dějiny země uprostřed Evropy*. Brno 2012.

s Pedagogickou fakultou mohou starší žáci navštívit expozici na Hradišti sv. Hypolita u Znojma.¹⁸ Osvědčil se nám také projektový den spojující návštěvu římského Carnunta¹⁹ či Mušova,²⁰ velkomoravských Mikulčic²¹ či Starého Města.²² Vždy s pracovními listy, vždy se zpětnou vazbou. Některé z témat moravských zemských dějin může být i základem pro Středoškolskou odbornou činnost vybraných studentů, podkladem pro jejich maturitní práci, později třeba i pro práci bakalářskou.

Gymnázium AKADEMIA pořádá každé jaro v době výročí narození J. A. Komenského pedagogickou konferenci „Učíme o Moravě“, která je vždy jinak tematicky zaměřena. Pedagogové ze základních a středních škol se zde setkávají s odborníky z univerzitního prostředí a v příjemné atmosféře diskutují pedagogickou, literárněvědnou, historiografickou, kunsthistorickou, právní a další problematiku výuky moravských reálií. V příštím roce konferenci obohatíme o setkání s maturanty, kteří nám nezprostředkovaně sdělí své postřehy k výuce moravských dějin.

Vyučující gymnázia opakovaně přednášeli o dané problematice na regionalistických konferencích například v polské části Slezska nebo v jeruzalémském památníku Yad Vashem. S našimi postupy jsme seznámili partnery ze školy „Mtsignobartukhutsesi“ v gruzínském Tbilisi, v tomto školním roce projekt představíme partnerům z italského lycea „G. Bianco – G. Pascoli“ ve Fasaniu. Je na pováženu, že o Moravě a její historii je v zahraničí často známo více než u nás doma.

V dlouhodobé spolupráci Základní školy AKADEMIA a spolku Moravská národní obec začíná vznikat doplňková učebnice moravských zemských dějin pro základní školy a nižší stupeň víceletých gymnázií. Nevelkým rozsahem 160 stran formátu A4 snad poutavou formou přiblíží moravskou minulost naší mladší generaci. Na podporu tohoto projektu dokonce právě probíhá veřejná sbírka.

Na závěr konstatujeme, že moravským zemským dějinám je dobré se věnovat již od nejútlejšího věku, jelikož generace našich dětí se takto seznámí se svými kořeny, témata jsou žákům blízká i geograficky, výuka je nenásilná, moravské reálie je možno do výchovně-vzdělávacího procesu zařadit kdykoliv a jakkoliv. Akademická obec by rovněž měla vyvinout tlak na to, aby byla výuka moravských (ale i slezských či českých) zemských dějin posílena v rámci odborné přípravy na pedagogických a filosofických fakultách. V zájmu zkvalitnění edukace pak vyvíjíme tlak i na Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy ČR, aby v tomto smyslu došlo i ke změně RVP ZV a RVG G, pokud tedy v rámci kýžené liberalizace současného ohromně centralizovaného a zbyrokratizovaného středního a základního školství nedojde ke zrušení těchto dokumentů, byť aktuální trend je právě opačný, jak dokládá záměr aktualizace RVP prezentovaný Národním ústavem pro vzdělávání.²³ Při příležitosti stého výročí zániku Moravského markrabství a vzniku československého státu je jistě ten pravý čas k zamyšlení se a přehodnocení pozice výuky zemských dějin na všech stupních škol v České republice, která je dle prvního řádku Preambule platné Ústavy státem občanů ČR v Čechách, na Moravě a ve Slezsku.

Mgr. Ondřej Hýsek, Ph.D.
Akademia Gymnázium
Rašelinová 11
628 00 Brno, Líšeň
Česká republika
e-mail: hysek@akademy.cz

¹⁸ Dostupné z: <http://www.znojmo-hradiste.wz.cz/>, 21. 8. 2017.

¹⁹ Dostupné z: https://www.carnuntum.at/sk?set_language=sk, 21. 8. 2017.

²⁰ Dostupné z: <http://www.pasohlavky.cz/historie-obce-pasohlavky/>, 21. 8. 2017.

²¹ Dostupné z: <http://www.masaryk.info/slovanske-hradiste-mikulcice/>, 21. 8. 2017

²² Dostupné z: <http://www.slovackemuzeum.cz/doc/8/>, 21. 8. 2017.

²³ Dostupné z: <http://www.nuv.cz/bloky-titulka/zvyraznena-aktualita/zmeny-v-rvp>, 18. 8. 2017.

Příloha

Fotografie č. 1 – Návštěva vily Tugendhat. Projektová výuka Gymnázia AKADEMIA v rámci projektu Učíme o Moravě, 2016.

Fotografie č. 2 – Návštěva Moravské galerie. Projektová výuka Gymnázia AKADEMIA v rámci projektu Učíme o Moravě, 2015.

Fotografie č. 3 – Návštěva muzea na hradišti sv. Hypolita ve Znojmě. Projektová výuka Gymnázia AKADEMIA v rámci projektu Učíme o Moravě, 2014.

Fotografie č. 4 – Návštěva Mikulova. Projektová výuka Gymnázia AKADEMIA v rámci projektu Učíme o Moravě, 2014.